

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „ДОКТОР НА НАУКИТЕ”

с автор **проф. д-р инж. Христо Костов Скулев**

на тема „**ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ОБРАБОТВАНЕ НА ТИТАН И ТИТАНОВИ СПЛАВИ С ИНДИРЕКТЕН ПЛАЗМОТРОН**”

Професионално направление 5.1. Машинно инженерство, научна специалност „Технология на машиностроителните материали”

РЕЦЕНЗЕНТ: **проф. д-р инж. Николай Василев Лолов**

Представеният ми за предварителна рецензия дисертационен труд е оформен в 8 глави и 3 приложения и е в обем 400 страници. Използвани са 620 литературни източника, от които 524 са на латиница. Трудът е разработен в Технически Университет – Варна, катедра „Материалознание и технология на материалите”.

1. Характеристика на дисертационния труд

1.1. Актуалност на разработвания проблем

Комбинацията от висока якост, ниска плътност, висока корозионна устойчивост и биосъвместимост са причините за нарастващата употреба през последните 40 години на титана и титановите сплави в различни индустрии като аерокосмическата, химическата, нефтопреработващата, добива на нефт и природен газ, производството на електроенергия, обезсоляването, общото инженерство и медицината. Същевременно тези материали се характеризират с лоши трибологични свойства, висок и нестабилен коефициент на триене и силна склонност към задиране. Това ограничава тяхното приложение при изработване на детайли, работещи в подобни условия. Изход от тази ситуация е прилагането на различни методи за изменение свойствата на повърхностния слой на титана и неговите сплави, което би довело до разширяване областите на тяхното приложение.

Един от перспективните методи за повърхностно обработване на титана и неговите сплави е процеса на плазмено газово азотиране с индиректен плазмотрон. Реалното внедряване в практиката обаче е свързано с преодоляването на редица проблеми, които може да се решат чрез създаването на нова модификация индиректен плазмотрон за газово азотиране гарантираща постоянство на дълбочината

на азотирания слой и съществено намаляване на времето за протичане на процеса на азотиране.

Направеният в дисертацията литературен обзор показва много добро познаване на състоянието на проблема от страна на дисертанта. Същевременно е видно, че изнесените в литературата данни са недостатъчни и често пъти противоречиви. Гореканонното определя и актуалността на темата на дисертационната работа.

1.2. Цели и задачи

Основната цел на дисертационния труд – разработването на теория и методология за обработване на титан и титанови сплави с индиректен плазмотрон е мотивирана от оскъдната информация в литературата за влиянието на ресурсните и електрическите параметри на индиректне плазмотрони и качествата на получаваните покрития. За реализирането на тази цел дисертантът планира решаването на 7 отделни задачи, свързани с проектирането и изработването на нови модификации индиректни плазмотрони, подходящи за повърхностна обработка на титан и титанови сплави, компютърно моделиране на топлопренасянето и напрегнатото състояние на образци от титанова сплав, изследване на получените повърхностни слоеве.

2. Познава ли дисертантът състоянието на проблема и оценява ли творчески литературния материал

Съдържанието на обзорната част и представянето литературен материал свидетелства за това, че дисертантът много добре познава натрупаните до момента знания имащи отношение към областта повърхностната обработка на титана и титановите сплави, получаващите се резултати и предстоящите за решаване проблеми. В това отношение особено важен е анализът, направен в литературния обзор, насочен към основните изисквания при проектирането апаратура за плазмено напластяване.

3. Може ли избраната методика за изследване да се оцени като подходяща за получаване на достоверни резултати?

На този въпрос следва да се отговори положително. Избраната методика включва комплексното прилагане на познания от редица области на науката – газо- и хидродинамика, електротехника, физика на електродъговия разряд, физика на плазмата, топлопренасяне, компютърна симулация, химико-термична обработка и др. Това е една твърде сложна задача, с която дисертантът се е справил изключително успешно. Работата на проектираните и изработени модификации на индиректния плазмотрон е проверена експериментално и са получени достоверни резултати по отношение на стабилността на процеса и качеството на повърхностните слоеве.

4. В какво се заключават основните приноси моменти на дисертационния труд?

4.1. Научни приноси

Към групата на научните приноси спадат създаването на нова методология и теория за обработката на титан и титанови сплави с индиретен плазмотрон, което всъщност е и основната цел на дисертационния труд.

4.2. Научно-приложни приноси

Научно-приложните приноси на дисертацията са главно в следните насоки:

4.2.1. Разработване на нови методики

- Разработени са методики за проектиране, анализ и оценка на индиректен плазмотрон за химико-термично азотиране на титан и титанови сплави;

- Разработена е методика за експериментално-статистическо изследване на факторите, участващи в процеса на азотиране и с помощта на изведените регресионни уравнения са уточнени работните режими;

- Разработена е методика за изследване влиянието на параметрите на обработката върху структурата и качеството на азотираните слоеве;

- Предложени са компютърно-симулационни модели на температурните полета и напрегнатото и деформационно състояние на азотирани образци от титанова сплав;

4.2.2. Установяване на нови факти

- Определено е влиянието на плазменото газово азотиране върху микроструктурата, фазовия състав, механичните свойства и корозионната устойчивост на редица титанови сплави;

- Чрез прилагане на планиран експеримент са определени най-значимите фактори, оказващи влияние върху структурата и механичните характеристики на обработваните образци.

4.3. Приложни приноси за внедряване

- Разработена е конструкторска документация за модифициран вариант на индиректен плазмотрон за плазмено газово азотиране;

- Изработен е прототип на плазмотрон с три работни конструкции на катодния възел, с общо водно охлаждане;

- Разработена е и са изследвани възможностите на нова технология за повърхностно азотиране на титанови зъбни импланти;

5. До каква степен дисертационният труд и приносите са лично дело на докторанта?

Посочените данни относно публикациите във връзка с дисертацията, както и познаването на голяма част от неговите постижения ми дават основание убедено да твърдя, че дисертационния труд и приносите към него са основно лично негово дело.

6 Преценка на публикациите на автора във връзка с дисертацията

В цитираната към дисертацията литература авторът участва в 69 публикации, от които 34 са на английски. 15 от публикациите са самостоятелни, а в 54 дисертантът е на първо място. В автореферата са посочени 14 източника, които според автора имат пряко отношение към дисертационния труд, но според мен не следва да се игнорират и останалите трудове.

Запознат съм със съдържанието на по-голяма част от публикациите и мога да твърдя, че отразяват основните моменти от дисертационния труд, както и че са станали достояние на широка научно-техническа общност у нас и в чужбина.

7. Използване на резултатите от дисертационния труд в научната и социалната практика. Икономически ефекти

Разработената технология е приложена за нанасяне на покрития върху титанови импланти като са получени положителни резултати за тяхната остеоинтеграция.

Проведен е експеримент с поставяне на зъбни импланти на опитни животни с добри резултати по отношение на работоспособността на разработената технология.

Получените резултати са от голямо значение за социалната практика, като в случая не бива да се търси някакъв икономически ефект.

8. Препоръки за бъдещото използване на научните и научно-приложните приноси

Престои да се измине последния етап от внедряването на разработената технология в медицинската практика.

9. Автореферат – спазени ли са изискванията за отразяване на основните положения

Авторефератът е направен съгласно изискванията, отразява правилно основните положения на дисертационния труд и направените научни, научно-приложни и приложни приноси

10. Критични бележки към дисертационния труд

В предварителната ми рецензия бяха направени няколко забележки, предимно от редакционен характер. Дисертантът ги е взел под внимание в окончателния вариант на дисертационния труд. Единствено остава забележката по отношение на многократно използваните съкращения като ВАХ, УСИ и други. Смятам, че тяхното значение би следвало да се представи на отделна страница, което би облекчило четенето на дисертацията.

11. Лични впечатления

Запознат съм много добре с работата и публикациите на дисертанта, тъй като съм бил рецензент на предишни негови процедури – за придобиване на образователната и научна степен „кандидат на техническите науки” и академичното

звание „професор“. Неговата научно изследователска дейност се характеризира със задълбоченост и целенасоченост и представеният дисертационен труд отразява резултатите от един многогодишен ползотворен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След като се запознах с представения ми за рецензиране дисертационен труд на тема „**ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ ЗА ОБРАБОТВАНЕ НА ТИТАН И ТИТАНОВИ СПЛАВИ С ИНДИРЕКТЕН ПЛАЗМОТРОН**“ достигнах до следните изводи:

1. Представеният дисертационен труд третира актуални проблеми, съдържа достатъчно по количество и качество научно, научно – приложни и приложни приноси, като те основно са лично дело на дисертанта.
2. По-голямата част от дисертационния труд е публикувана, с което е станала достояние на широката научно-техническа общественост у нас и в чужбина.
3. Резултатите в дисертационния труд могат да се приложат в практиката.

Смятам, че дисертационния труд отговаря на Закона за висшето образование, Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за заемане на академични длъжности, поради което предлагам да се присъди на **проф. д-р инж. Христо Костов Скулев** образователната и научна степен „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ по научна специалност „Материалознание и технология на машиностроителните материали“.

София, 14.12.2016 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. д-р Н.Лолов)